

Klassieke schoonheid moet je voelen

ITALIË

Van de dertig villa's die de 16de-eeuwse architect Palladio tekende, staan er nog 24 min of meer overeind. Om de schoonheid in volle omvang te beleven, zou je er eigenlijk in moeten.

tekst BOB WITMAN

Villa Almerico Capra Valmarana alias 'La Rotonda' op een heuveltop even buiten Vicenza.

FOTO HANS ROSBACH

Villa Cornaro in Piombino Dese, op dertig kilometer van Venetië.

HET PROBLEEM VAN ITALIË – het is een luxeprobleem – is dat in bijna elke provinciestad of dorp wel iets van ongekende schoonheid is te vinden. Ruim tweeduizend jaar beschavingsgeschiedenis heeft dermate veel adembenemende architectuur, fresco's en beelden achtergelaten dat de Italianen er zelf ook een beetje gek van worden.

Neem het slaperige dorpje Piombino Dese in de regio Veneto. Een kruising, een kerk, een koffiebar en een bakker. En dan opeens staat er pontificaal in de hoofdstraat een enorm renaissancewonder in licht afgebladderde toestand: Villa Cornaro.

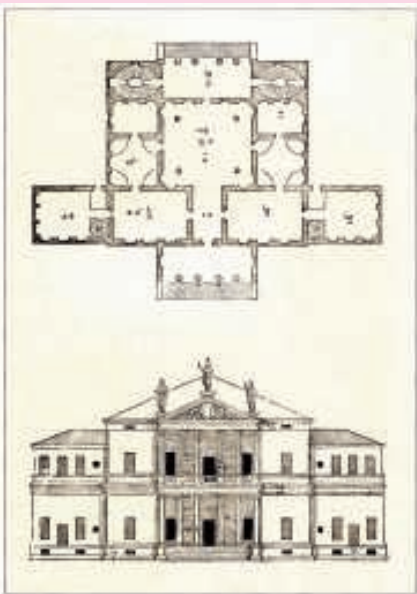
De villa is ontworpen door Andrea Palladio (1508-1580), de grote architect van het classicistisch bouwen. We zijn hier in het hart van Palladioland. Andrea, die eigenlijk di Pietro della Gondola heet, was de zoon van

een molenaar uit Padua en opgeleid tot steenhouwer. Zijn talent werd ontdekt door een schrijver uit de regio, de humanist en filosoof Giorgio Trissino (1478-1550), die hem de bijnaam 'Palladio' gaf (naar de Griekse godin Pallas Athena) en hem introduceerde bij de kring van rijke humanisten in Veneto.

Palladio ontwierp bijna dertig villa's, waarvan er nog 24 bestaan. Daarnaast telt de stad Vicenza nog meer dan tien gebouwen die deels of geheel aan Palladio worden toegeschreven. In de tweede helft van zijn leven werkte Palladio geregeld in het verderop gelegen Venetië. Daar herinnert een kerk aan (Redentore), een kerkgevel, plus een klooster. Hoe tevreden de opdrachtgevers in Vicenza ook waren, in Venetië werd Palladio nooit zo populair. De door hem ontworpen, nieuwe Rialtobrug over het

In bijna elke Italiaanse provinciestad is wel iets van ongekende schoonheid te vinden

Canal Grande is nooit gebouwd. Palladio hertekende en herschikte de architectuurtaal van de oude Romeinen tot gracieuze, goed geproportioneerde villa's met de bekende klassieke set van timpanen, zuilenrijen en portico's. Het platteland van Veneto en de stad Vicenza staat er vol mee. Palladio geldt daarmee als de 'godfather' van het classicistisch bouwen. Eeuwenlang bepaalde hij met zijn veelgeciteerde *Quattro libri dell'architettura* de grammatica van de architectuur. Ook in het buitenland. Neem het Haagse Mauritshuis, het Queens House in het Engelse Greenwich, de koloniale plantagewoningen in het Amerikaanse Virginia of het bordes van het Witte Huis in Washington: de bron van deze gebouwen ligt hier, in Italiaanse slaperige dorpen waar de was nog buiten hangt en op zaterdag feestelijk wordt getrouwd.

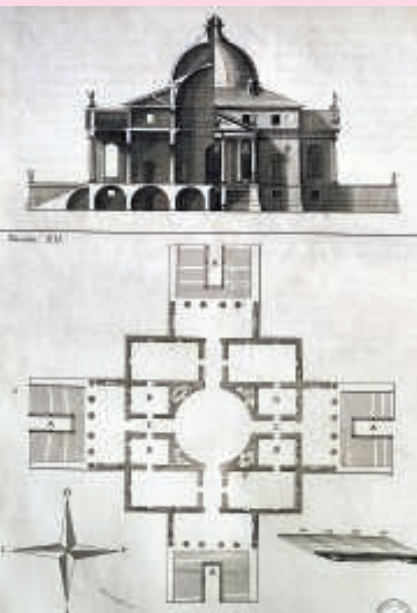

Plattegrond 'Villa Cornaro'.

FOTO GETTY IMAGES

Teatro Olimpico in Vicenza.

Plattegrond van villa 'La Rotonda'.

Goethe
prees
in 1786
Villa
Rotonda

Vicenza

■ Aan de voet van de Colli Berici ligt Vicenza (115 duizend inwoners), van het machtige Venetië lang het kleine broertje. Venetië werd na de ontdekking van Amerika in 1492 voorbijgestreefd door havensteden aan de Europese westkust. De stad wendde zijn blik daarom af van de zee, en keek achterom naar de vruchtbare gebieden landinwaarts. Daar lag Vicenza. In Palladio's tijd bloeide de stad op, zowel economisch als intellectueel. Palladio was een van de oprichters van Accademia Olimpica, een gezelschap dat debatteerde over kunst, de klassieken en wetenschap. Kort voor zijn dood ontwierp Palladio voor deze academie het Teatro Olimpico. Palladio's 'erfopvolger', de ook uit Vicenza afkomstige architect Vincenzo Scamozzi, maakte het gebouw af.

'Nimmer heeft de bouwkunst zulke grote hoogte bereikt', schreef Wolfgang von Goethe. Hij stond op dat moment, september 1786, voor Villa Rotonda – waarschijnlijk het beste uit Palladio's oeuvre. Het is een villa met een volkomen symmetrische plattegrond, een koepeldak in het hart, gelegen bovenop de top van een heuvel vlak buiten Vicenza. Het landhuis heeft niet een voor- en achterkant, maar bestaat uit vier fronten die naar evenzoveel windrichtingen een bordes uitrollen. Een soort bouwkundig hallo tegen het omringende land, met al z'n schoonheid, het graan, het vlees en de wijn dat het voortbrengt. De villa's van Palladio drukten niet alleen de status uit van de eigenaar, ze waren ook boerenwerkplaatsen, centra van agrarische nijverheid. Met het opkomend humanisme kwam de lofzang op het eenvoudige landleven →

FOTO GETTY

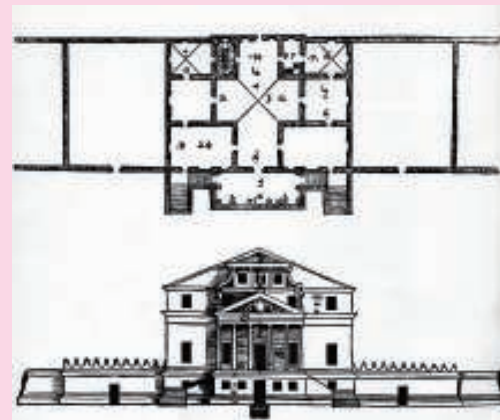
De Basilica Palladiana aan de Piazza dei Signori, Vicenza.

terug, een verlangen naar Arcadië. Wie komt aanlopen over de lange oprijlaan van Villa Barbaro – een laat ontwerp van Palladio in het dorp Maser – ziet een breed uitwaaiend huis dat prachtig aankruipt tegen een heuvelrug. Binnen bevinden zich fresco's van Paolo Veronese, buiten zijn vijvers, perken en beelden. In combinatie met het uitzicht over het dal vormen zij een idyllische symbiose van natuur en cultuur. Niet alleen Goethe vergaapte zich aan Palladio. De Nederlandse dichter en diplomaat Constantijn Huygens, de Britse architect Inigo Jones, de modernist Le Corbusier: ze reisden allemaal langs Vicenza, een kleine maar aangename provinciestad die in alle hoeken en gaten het werk van Palladio ademt. De autoloze hoofdstraat in Vicenza heet Corso Andrea Palladio. In de zijstraten doemen stadspaleizen op:

Palladio-reis

■ De Volkskrant ontwikkelde een ontdekkingsstocht langs de villa's van Palladio. Volkskrant-journalist en Palladio-kenner Bob Witman neemt u mee op een acht-daagse tour langs Vicenza, Venetië en omliggende dorpen. De lezersreis wordt uitgevoerd in samenwerking met SNP Natuurreizen
Zie: volkskrant.nl/inclusief

Palazzo Barbarano (nu het Palladio-instituut), Palazzo Thiene (Banca Popolare di Vicenza) en Palazzo Chiericati (een museum). Aan het einde van de hoofdstraat ligt Teatro Olimpico, het oudste renaissance-theater van Europa met een fascinerend perspectivisch decor. Het stadsplein, waar een keer per week hobbyboeren zomertruffels en zelfgemaakte worsten verkopen, wordt gedomineerd door de imponerende Basilica. Een gebouw bijna groter dan het plein waarmee de bestuurders van Vicenza waarschijnlijk hun machtige broer Venetië wilden imponeren. 'Er is iets waarlijk goddelijks in zijn constructies', noteerde Goethe tijdens zijn Italiaanse reis. 'Zoals de kracht van een grote dichter, die uit waarheid en leugen een derde dimensie vormt en ons betovert.' Die derde dimensie navertellen, is lastig. De architectuur van Palladio

Villa Foscari.

Villa Foscari, ook bekend als La Malcontenta.

moet vooral worden betreden om de magie ervan te voelen. 'De proporties van de stem zijn harmonieën voor het oor, die van de afmetingen zijn harmonieën voor de ogen', schreef Palladio zelf. *De divina proportione*, de aan de natuur ontleende verhou-

De klokkentoren en de Basilica Palladiana in Vicenza.

dingen waarin de mens zich als vanzelf behaaglijk voelt, zocht Palladio in de geschriften van de Romeinse bouwheer Vitruvius.

Of Palladio echt zo precies ontwierp als hij schreef, valt te betwijfelen. Zeker is dat als je die 'divina proportione' met eigen ogen wilt zien, doorzettingsvermogen nodig is. Dit is Italië. Openingsdagen betekenen weinig. Menig villa is privébezit en maar mondjesmaat open voor publiek. Soms is de bouwkundige staat van de villa's ronduit belabberd. De Villa Valmarana in het gehucht Lisiera, met zijn statige bordes met zes Ionische zuilen, nadert de status van ruïne en is dan ook dichtgetimmerd. In het dorp Piombino Dese moet je toevallig weten dat de barman van het Caffè Palladio de sleutel heeft van het tuinhek van Villa Cornaro; anders blijft het heiligdom gesloten.

De 'gouden snede' zocht Palladio in de geschriften van de Romeinse bouwheer Vitruvius

Palladio in Holland

■ In Nederland ontroppte Constantijn Huygens (1596-1687), secretaris van de prins van Oranje, zich tot verwoed Palladiofan. Hij bouwde zelf een huis op de Lange Poten in Den Haag, in de 19de eeuw gesloopt. En hij adviseerde architect Jacob van Campen bij het ontwerp van het Mauritshuis (1644) in de Hofstad. De Nederlanders stijlvariant werd het Hollands Classicisme gedoopt. Bekendste voorbeelden zijn het Paleis op de Dam (1665) in Amsterdam van Van Campen, Huis ten Bosch (1650) van Pieter Post en grachtenpanden in Amsterdam van Philips Vingboons. Deze architecten zijn overigens ook beïnvloed door de 'opvolger' van Palladio, Vincenzo Scamozzi. Scamozzi (1548-1616) schreef net als Palladio een gezaghebbend boek over architectuur, *Idea dell'architettura universale*. Dat werk verscheen later, maar was in Nederland eerder in vertaling beschikbaar dan de *Quattro libri* van Palladio.

De villa valt, net als de andere werken van Palladio, onder de bescherming van erfgoedorganisatie Unesco, maar is het eigendom van een bemiddelde Amerikaan die het kapitale gebouw vooral als zomerhuis gebruikt. Dat klinkt patsurig, maar hij is de redder van cultureel erfgoed. De Italianen hadden geen geld om Cornaro te restaureren. Nu ligt het huis er redelijk bij, al kan het wel een likje verf gebruiken. 'Interno no', zegt de barman van Caffè Palladio. Hij heeft geen tijd om mij te begeleiden bij een bezoekje aan de binnenkant van de villa. Dan maar rondwalen rondom die dubbele loggia en je verbazen over de achterzijde, die nog mooier is dan de voorkant. De zon schijnt. En daar is Goethe: 'En dan zeg ik over Palladio: hij was een diep voelend en door en door groot man.'